

Jacek Krawczyk

LOSY ŻYCIOWE MŁODYCH MĘŻCZYŹN, KTÓRZY W NIELETNIOŚCI POPEŁNILI CO NAJMNIEJ JEDNO PRZESTĘPSTWO POD WPLYWEM ALKOHOLU*

I. WPROWADZENIE

W latach 1981—1985 w Zakładzie Kryminologii Instytutu Nauk Prawnych PAN przeprowadzono badania nad dwiema 100-osobowymi grupami nieletnich przestępców urodzonych w 1959 r.

W skład pierwszej (tzw. grupy badanej) wchodził nieletni chłopcy dobrani losowo z 225 przestępców urodzonych w 1959 r., którzy popełnili co najmniej jedno przestępstwo będąc w trakcie kontrolnej popełniania pod wpływem alkoholu. W skład drugiej grupy (tzw. grupy kontrolnej) wchodziło 100 nieletnich przestępców dobranych losowo z całej, liczącej 8196 osób, populacji nieletnich przestępców urodzonych w 1959 r., przy czym nie zaszedł przypadek aby nieletni wylosowany do grupy badanej wszedł również do grupy kontrolnej¹.

Wyniki badań dowiodły, że nieletni, którzy popełnili co najmniej jedno przestępstwo pod wpływem alkoholu prezentowali się — jako grupa — pod wieloma względami znacznie gorzej od ogółu nieletnich przestępców.² W tej sytuacji interesujące wydawało się prześledzenie dalszych losów członków obu grup już po osiągnięciu pełnoletności i przekonanie się czy zachowania i postawy z dzieciństwa i wczesnej młodości miały wpływ na ich sytuację w tzw. dorosłym życiu. Okres karny obejmował 7 lat (do ukończenia przez każdego z badanych 25 roku życia), a więc czas, w którym przeciętny młody Polak osiąga pewną stabilizację życiową: kończy ewentualne studia wyższe, pracuje od kilku (po ukończeniu szkoły średniej) lub kilkunastu (po szkole podstawowej) lat, często też założył już rodzinę.

Informacje dotyczące sytuacji życiowej młodych mężczyzn z obu badanych grup, w chwili ukończenia przez nich 25 roku życia, czerpano z czterech źródeł:

— danych dotyczących karalności pochodzących z Centralnego Rejestru Skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Kartoteki Skazanych i Tymczasowo Aresztowanych (o wszystkich badanych z obu grup);

— badań wszystkich akt spraw karnych w sądach powszechnych za przestępstwa popełnione po uzyskaniu pełnoletności — dla wszystkich osób karanych (47,0% w grupie badanej i 35,0% w grupie kontrolnej);

* Niniejszy artykuł stanowi kontynuację opracowania: *Nieletni sprawcy przestępstw popełnionych pod wpływem alkoholu*, „Archiwum Kryminologii” 1991, t. XVIII.

¹ Szczegółowy opis doboru grup oraz metod i etapów badań por. *Nieletni sprawcy przestępstw...*, op. cit.

² *Ibidem*.

— ankiet — wywiadów z badanymi (63,0% odpowiedzi w grupie badanej i 66,0% w grupie kontrolnej);

— ankiet — zapytań do izb wytrzeźwień (dane o wszystkich badanych z obu grup).

Informacje szczegółowe zostały więc uzyskane z wymienionych wyżej czterech źródeł, przy czym w grupie badanej w 37 przypadkach z dwóch źródeł, w 16 przypadkach z trzech, a w 47 przypadkach z czterech źródeł; natomiast w grupie kontrolnej odpowiednio: 34 z dwóch, 31 z trzech i 35 z czterech źródeł.

II. STAN CYWILNY I RODZINNY

Dane dotyczące stanu cywilnego i rodzinnego badanych z obu grup udało się ustalić dla 56% młodych mężczyzn z grupy badanej i 60% z grupy kontrolnej.

Własne rodziny założyło — do ukończenia 25 roku życia — 24,0% mężczyzn z grupy badanej i 13,0% z grupy kontrolnej. Są to wysokie odsetki — szczególnie jeśli chodzi o grupę badaną — młodych mężczyzn, zważywszy, że w przedziale wieku 20—24 lata liczba nowożeńców wśród ogółu ludności płci męskiej w Polsce wynosiła na początku lat osiemdziesiątych około 10 na 100 ludności.³ W badaniach nie udało się ustalić jednoznacznych przesłanek warunkujących to zjawisko, a jest to na pewno obszar dla ciekawych dociekań.

Dzieci posiadało: jedno — 10,0%, dwoje 10,0% mężczyzn z grupy badanej i: jedno — 9,0% i dwoje — 3,0% z grupy kontrolnej, przy czym dwóch mężczyzn z grupy kontrolnej miało po jednym dziecku pozamałżeńskim.

III. ZDOBYTE WYKSZTAŁCENIE I WYKONYWANA PRACA

Dane o tych elementach sytuacji życiowej badanych uzyskano dla 56,0% mężczyzn z grupy badanej i 60,0% z grupy kontrolnej.

Poziom wykształcenia młodych mężczyzn jaki osiągnęli w wieku 25 lat obrazuje tablica 1.

Tablica 1. Wykształcenie osiągnięte w 25 roku życia
(w odsetkach)

Wykształcenie	Grupa badana	Grupa kontrolna
analfabeta	1	—
niepełne podstawowe	4	2
podstawowe	31	26
zasadnicze zawodowe	18	22
średnie zawodowe	1	1
niepełne wyższe	1	7
wyższe	—	2
brak danych	44	40
Razem:	100 n = 56	100 n = 60

Młodzi mężczyźni z grupy kontrolnej osiągnęli średnio wyższy poziom wykształcenia niż członkowie grupy badanej, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę liczbę tych, którzy posiadają wykształcenie wyższe niż zasadnicze zawodowe. W grupie kontrolnej nie stwierdzono też żadnego analfabety, wobec jednego takiego przypadku w grupie badanej.

³ *Rocznik statystyczny 1984*, Warszawa, GUS, 1984, s. 46—Tablica 15: *Nowożeńcy według wieku*.

Ustalono, że wśród mężczyzn z grupy badanej, co do których uzyskano dane, pracowało stale 80,4%, a nie pracowało lub pracowało dorywczo 19,6%.

W grupie kontrolnej pracowało 80,0% mężczyzn, przy czym 3,3% uczyło się i pracowało, 18,3% nie pracowało lub pracowało dorywczo; jeden studiował.

Wśród pracujących młodych mężczyzn z grupy badanej 34,0% pracowało jako pracownicy niewykwalifikowani, 62,0% jako pracownicy wykwalifikowani po zasadniczych szkołach zawodowych lub kursach zawodowych, a 4,0% po technikum.

W grupie kontrolnej stwierdzono 25,0% pracowników niewykwalifikowanych, 60,0% pracowników wykwalifikowanych po zasadniczych szkołach zawodowych i kursach przysposobienia do zawodu i 10,0% po technikum lub z wykształceniem niepełnym wyższym, a ponadto 5,0% pracowników umysłowych na stanowiskach urzędniczych.

Sytuacja zawodowa mężczyzn z grupy kontrolnej przedstawiała się lepiej niż w grupie badanej, co miało bezpośredni związek z wyższym poziomem wykształcenia uzyskanego w grupie kontrolnej.

Ciekawie kształtuje się profil zawodowy młodych mężczyzn z obu grup (por. tablica 2). Wyjąwszy tych, którzy uzyskali wykształcenie niepełne wyższe lub wyż-

Tablica 2. Zawody wykonywane\wyuczzone

Rodzaje zawodów	Grupa badana	Grupa kontrolna
bez zawodu	19	15
brukarz	1	—
cukiernik \piekarz	2	—
elektromechanik	—	1
górnik	1	1
inseminator	—	1
kierowca	3	4
kolejarz	—	1
konserwator urządzeń	—	1
leśniczy	—	1
malarz	6	—
marynarz	1	—
masarz	1	1
mechanik	—	3
monter urządzeń sanitarnych	2	2
monter instalacji budowlanych	—	2
murarz	3	5
operator maszyn	3	4
referent ds. rolnych	—	1
rolnik	—	2
sanitariusz	1	1
stolarz	4	2
ślusarz\spawacz	9	5
tokarz	—	2
technik weterynarii	—	1
urzędnik	—	2
wychowawca w zakładzie karnym	—	1
zawodowy wojskowy (student WSO)	—	1
Razem:	56	60

sze, pozostali obracają się w tych samych grupach zawodowych a więc i w podobnych środowiskach. Może to być wynikiem prowadzonej polityki oświatowej, która dla słabszych uczniów ma do zaoferowania tylko określone rodzaje szkół i kursów zawodowych, ale przede wszystkim bardzo ubogiej oferty zakładów poprawczych a także zakładów karnych w dziedzinie przysposobienia do zawodu.

IV. PRZESTĘPCZOŚĆ MŁODYCH MĘŻCZYŹN

Dane na temat przestępczości uzyskano dla wszystkich badanych. W obu grupach stwierdzono wysokie odsetki tych, którzy popełnili przestępstwa już jako dorośli, przy czym były to przeważnie przestępstwa podlegające orzecznictwu sądów powszechnych. Karanych przez kolegia ds. wykroczeń było niewiele (por. tablica 3).

Tablica 3. Karalność badanych po osiągnięciu pełnoletności

Karalność po osiągnięciu pełnoletności	Grupa badana	Grupa kontrolna
karany	47	35
nie karany	53	65
Razem:	100	100

$$\chi^2 = 4,96, df=1, p<0,05$$

Z powyższych danych wynika, że młodzi mężczyźni z grupy badanej byli karani częściej niż z grupy kontrolnej o 12,0% (różnica statystycznie istotna). Większa w tej grupie była też powrotność do przestępstwa (por. tablica 4).

Tablica 4. Powrotność do przestępstwa po osiągnięciu pełnoletności

Wielokrotność skazań	Grupa badana	Grupa kontrolna
nie karany	53	65
karany 1 raz	28	23
karany 2 razy	11	10
karany 3 razy	3	—
karany 5 razy	1	1
karany tylko w kolegiach ds. wykroczeń	4	1
Razem:	100	100

Recydywa ta mogła by być znacznie wyższa, gdyby nie fakt, że w okresie przeprowadzania badań duża część skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności przebywała jeszcze w zakładach karnych. Odbywających bezwzględną karę pozbawienia wolności było w grupie badanej 23,0%, a w grupie kontrolnej 16,0% młodych mężczyzn, czyli prawie połowa karanych z obu grup. Uwzględnić trzeba także fakt, że duża część młodych mężczyzn z obu grup odbywała w okresie katamnezy służbę wojskową i jeśli popełniała przestępstwa to podlegały one właściwości sądów wojskowych.

Wśród karanych z grupy badanej 4,0% karanych było tylko przez kolegia ds. wykroczeń, a wśród karanych przez sądy powszechne zanotowano 8 przypadków karanych także przez kolegia ds. wykroczeń. W grupie kontrolnej tylko przez kolegia ukaranych było 1,0% badanych, a karanych przez sądy powszechne i kolegia zanotowano 2 przypadki.

Pierwsze przestępstwo popełnione przez karanych jako dorosłych młodych mężczyzn było głównie przestępstwem przeciwko mieniu — 35 przypadków w grupie badanej (66,0% karanych) oraz 28 przypadków w grupie kontrolnej (80,0% karanych).

Wśród przestępstw przeciwko mieniu najwięcej młodych mężczyzn z grupy badanej popełniło kradzież zuchwałą lub z włamaniem (art. 208 k.k.) — 15 (31,9% karanych), a następnie rozbój (art. 210 k.k.) — 6 (11,3%). Inne przestępstwa przeciwko mieniu stanowią pojedyncze przypadki.

W grupie kontrolnej na czoło wysunęła się kradzież zuchwała lub z włamaniem⁴ którą popełniło 15 badanych (42,9% karanych), natomiast inne rodzaje przestępstw przeciwko mieniu stanowiły pojedyncze przypadki (np. z art. 210 k.k. — 2 badanych — 3,1%).

Na drugim miejscu w grupie badanej uplasowały się przestępstwa agresywne: przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, czci i nietykalności cielesnej — 10 przypadków (18,8% karanych), w tym uszkodzenie ciała (art. 156 k.k.) — 3 badanych (6,4% karanych); udział w bójce lub pobiciu (art. 158, 159 k.k.) — 1 (2,1%); naruszenie nietykalności cielesnej (art. 182 k.k.) — 3 (6,4%); czynna napaść na funkcjonariusza publicznego (art. 233, 234 k.k.) — 1 (2,1%); znieważenie funkcjonariusza publicznego (art. 236 k.k.) — 1 (2,1%).

W grupie kontrolnej przestępstw tego rodzaju zanotowano 6 przypadków (9,1% karanych), przy czym jednak jedyne popełnione przestępstwo z art. 148 § 1 k.k. — zabójstwo, zanotowano właśnie w tej grupie. Poza tym przestępstwa omawianych rodzajów popełniło w grupie kontrolnej odpowiednio: art. 158, 159 k.k. — 3 (8,6% karanych z tej grupy); art. 182 k.k. — 1 (2,9%); art. 233, 234 k.k. — 1 (2,9%); art. 236 k.k. — 1 (2,9%).

W grupie kontrolnej żaden z rodzajów popełnianych przestępstw nie wysunął się zdecydowanie na drugie miejsce.

Wziąwszy pod uwagę powyższe dane można stwierdzić, że występują tu takie same prawidłowości jak przy omawianiu przestępczości młodych mężczyzn popełnianej przez nich w okresie nieletniości⁴, a mianowicie większa agresywność i nakierowanie na działanie przeciwko życiu i zdrowiu człowieka. Kolejne przestępstwa popełniane przez młodych mężczyzn z obu badanych zbiorowości potwierdzają tę tendencję, chociaż ze względu na malejącą liczbę czynów jest ona słabiej uchwytana.

Za omawiane pierwsze popełnione przez młodych mężczyzn przestępstwo orzeczono następujące wyroki:

- bezwzględną karę pozbawienia wolności wobec 26 (55,3% skazanych) młodych mężczyzn z grupy badanej i 18 (51,4%) z grupy kontrolnej;
- karę pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres od 2 do 5 lat wobec odpowiednio 7 (14,9%) i 6 (17,1%) karanych mężczyzn;
- karę aresztu wobec 6 (12,8%) i 2 (5,7%) mężczyzn;
- karę ograniczenia wolności wobec 7 (14,9%) i 7 (20,0%) skazanych;
- samoistną karę grzywny wobec 1 mężczyzny z grupy badanej i 2 (5,7%) z grupy kontrolnej.

Oprócz tego orzeczono wobec mężczyzn z grupy badanej 20 grzywien i 5 kar pozbawienia praw publicznych, a z grupy kontrolnej — 16 grzywien i 4 kary pozbawienia praw publicznych.

⁴ Por. *Nieletni sprawcy przestępstw ...*, op. cit.

Wśród wyroków orzeczonych za drugie popełnione przez badanych mężczyzn przestępstwo dominowała kara bezwzględnego pozbawienia wolności — 12 (80,0%) orzeczeń na 15 skazanych w grupie badanej i 8 (72,7%) na 11 skazań w grupie kontrolnej. Oprócz tego wobec osób z grupy badanej orzeczono 2 kary pozbawienia wolności z zawieszeniem na okres 3—4 lat (13,3%) jedną karę ograniczenia wolności (6,7%), oraz 12 grzywn i 2 kary pozbawienia praw publicznych.

Wobec badanych z grupy kontrolnej orzeczono ponadto 2 kary pozbawienia wolności z zawieszeniem na okres 3—4 lat (18,2%) i 1 karę ograniczenia wolności (9,1%), a ponadto 8 grzywn i 1 karę pozbawienia praw publicznych.

Za trzecie kolejne przestępstwo, które popełniło 3 młodych mężczyzn z grupy badanej i 1 z grupy kontrolnej orzeczono: w grupie badanej — 2 razy karę pozbawienia wolności i karę grzywny oraz 1 raz karę pozbawienia wolności z zawieszeniem na okres lat 4 i karę grzywny; w grupie kontrolnej — karę pozbawienia wolności.

Za czwarte przestępstwo, które popełniło po jednym mężczyźnie w każdej z grup orzeczono w obu przypadkach karę pozbawienia wolności i karę grzywny, a za piąte, które również popełniło po jednym badanym z każdej grupy orzeczono w obu wypadkach karę pozbawienia wolności i karę grzywny.

V. OBJAWY NIEPRZYSTOSOWANIA SPOŁECZNEGO

Młodzi mężczyźni oprócz popełniania przestępstw przejawiali także inne objawy nieprzystosowania społecznego. Dane na ten temat uzyskano dla 52,0% mężczyzn z grupy badanej i 65,0% z grupy kontrolnej, przy czym trzeba wziąć pod uwagę, że spore grupy młodych ludzi z obu grup odbywały kary pozbawienia wolności w zakładach karnych co spowodowało „brak możliwości” wystąpienia innych („wolnościowych”), omawianych poniżej, objawów nieprzystosowania.

Wśród 52 młodych mężczyzn z grupy badanej, co do których uzyskano informacje, objawów nieprzystosowania społecznego nie przejawiało tylko 5,8%, a w grupie kontrolnej 44,6% z 65 mężczyzn⁵.

Do najczęściej występujących w obu grupach objawów nieprzystosowania należały: „kontakty z elementem milicyjnie podejrzanym” oraz przebywanie w izbie wytrzeźwień. W grupie badanej na trzecim miejscu pod względem częstości występowania znajdują się awantury w miejscu zamieszkania, a dalej zła opinia w miejscu zamieszkania i wybryki chuligańskie oraz uchylanie się od pracy. W grupie kontrolnej na trzecim miejscu było uchylanie się od pracy, następnie zła opinia w miejscu zamieszkania i wybryki chuligańskie oraz awantury w miejscu zamieszkania. Taka kolejność częstości występowania objawów nieprzystosowania społecznego wskazuje na większą agresywność młodych mężczyzn z grupy badanej.

Po jednym objawie nieprzystosowania społecznego przejawiało 19 młodych mężczyzn z grupy badanej i 16 z grupy kontrolnej, po dwa objawy 13 mężczyzn z grupy badanej i 14 z kontrolnej, a następnie odpowiednio: po trzy — 13 i 5, po cztery — 3 i żaden, po pięć — 1 i 1.

Na podstawie powyższych danych, mając również na uwadze częstszą karalność, można wysnuć wniosek, że młodzi mężczyźni, którzy jako nieletni chłopcy popełnili przestępstwo pod wpływem alkoholu i w większości intensywnie pili alkohol, byli bardziej zdemoralizowani od pozostałych młodych mężczyzn, dawnych nieletnich przestępców.

⁵ $\chi^2=21,82$, $df=1$, $p < 0,001$ — różnica statystycznie istotna.

VI. ALKOHOLIZOWANIE SIĘ BADANYCH PO OSIĄGNIĘCIU PEŁNOLETNOŚCI

Informacje na temat spożywania alkoholu przez młodych mężczyzn uzyskano dla 63,0% należących do grupy badanej i 66,0% — do grupy kontrolnej.

Okazało się, że spośród 63 młodych mężczyzn z grupy badanej, co do których zebrano dane, 62 (98,0%) spożywało alkohol. W grupie kontrolnej alkohol spożywało 59 (89,0%) mężczyzn na 66, co do których uzyskano informacje.

Tablica 5. Spożywanie alkoholu po osiągnięciu pełnoletności
(w odsetkach)

Stosunek do spożywania alkoholu	Grupa badana	Grupa kontrolna
nie spożywał	1	7
spożywał	62	59
brak danych	37	34
Razem:	100 n = 63	100 n = 66

Chociaż m.in. badania przeprowadzone w latach 1961—1968⁶ wykazały, że młodzież w wieku 18—24 lata piła najwięcej spośród wszystkich mieszkańców miast, co potwierdziły na przykład badania młodzieży studenckiej wykazując, że alkohol piło 87,4% badanych⁷, to jednak sięgający 98,0% odsetek pijących młodych mężczyzn z grupy badanej wskazuje na nasilenie spożywania alkoholu wśród tych, którzy w nieletniości popełnili co najmniej jedno przestępstwo pod wpływem alkoholu.

Częstość spożywania napojów alkoholowych przez badanych młodych mężczyzn z obu grup obrazuje tablica 6.

Tablica 6. Częstość spożywania alkoholu po osiągnięciu pełnoletności

Częstość spożywania alkoholu	Grupa badana	Grupa kontrolna
nie pije	1	7
pije sporadycznie	5	10
pije 1 raz na miesiąc	7	12
pije 1 raz na tydzień	26	19
pije kilka razy w tygodniu	23	17
pije codziennie	1	1
Razem:	63	66

$\chi^2=5,70$, $df=1$, $p<0,01$ — różnica statystycznie istotna

Z powyższych danych wynika, że młodzi mężczyźni z grupy badanej piją znacznie intensywniej, co obrazują kategorie „pijących 1 raz na tydzień” i „pijących kilka razy w tygodniu”. Porównując te dane z zaczerpniętymi z powołanych wyżej badań młodzieży studenckiej⁸ można zauważyć większą częstość picia alko-

⁶ J.K. Falewicz: *Młodzież i alkohol. Wyniki badań ankietowych młodzieży starszej*, Warszawa, SKP, 1973, passim; Idem: *Spożycie alkoholu w Polsce i jego uwarunkowania*, Warszawa, Komitet ds. Radia i Telewizji, 1972, passim.

⁷ Z. Rydzyski i in.: *Badania nad spożyciem alkoholu wśród młodzieży studenckiej miasta Łodzi*, w: *Postępy alkoholologii*, T. 3, Warszawa, Wydawnictwo Prawnicze, 1980, s. 109.

⁸ *Ibidem*.

holu w obu badanych grupach, przy czym w grupie badanej jest to zdecydowanie bardziej nasilone.

Rozpatrując rodzaje alkoholu pite przez obie badane grupy można uchwycić pewne różnice.

Tablica 7. Rodzaje spożywanego alkoholu

Rodzaje spożywanego alkoholu	Grupa badana	Grupa kontrolna
nie pije	1	7
tylko wódka	14	12
tylko wino	1	7
tylko piwo	6	3
wódka+wino+piwo	19	11
wódka+wino	12	18
wódka+piwo	9	5
wino+piwo	1	3
Razem:	63	66

Młodzi mężczyźni z grupy badanej znacznie częściej — o ponad 1/3 — piją wszystkie rodzaje napojów alkoholowych. Młodzi mężczyźni z obu grup preferują też wysokoprocentowe napoje alkoholowe. Wódkę spożywa 76,5% młodych mężczyzn z grupy badanej i 69,5% z grupy kontrolnej, wino 47,0% mężczyzn z grupy badanej i 59,5% z grupy kontrolnej, a piwo odpowiednio 50,0% i 33,0%. Podczas picia alkoholu mężczyźni z obu badanych grup wypijają duże jego ilości.

Potwierdzeniem częstszego i intensywniejszego spożywania napojów alkoholowych przez młodych mężczyzn z grupy badanej jest większa liczba tych, którzy jako dorośli przebywali w izbach wytrzeźwień (por. tablica 8).

Tablica 8. Pobyty w izbach wytrzeźwień po osiągnięciu pełnoletności (w odsetkach)

Częstotliwość przebywania w izbach wytrzeźwień	Grupa badana	Grupa kontrolna
nie przebywał	80	86
przebywał 1 raz	13	5
przebywał 2 razy	6	6
przebywał 3 razy	—	3
przebywał 5 razy	1	—
Razem:	100 n = 63	100 n = 66

Trzeba dodać, że jedynie 7 (14,9%) młodych mężczyzn z grupy badanej, którzy byli karani jako dorośli nie pije alkoholu (bądź nie uzyskano na ten temat danych). W grupie kontrolnej takich mężczyzn było 8 (22,8%).

Wśród pijących młodych mężczyzn znaleźli się wszyscy ci, którzy już jako nieletni zostali zakwalifikowani jako pijący kilka razy na tydzień oraz 70,0% tych, którzy pili 1 raz na tydzień. W grupie kontrolnej wśród pijących stwierdzono 91,7% spośród tych, którzy pili w okresie nieletniości (11 na 12 przypadków). 66,7% (8 przypadków) spośród pijących w okresie nieletniości w grupie kontrolnej było karanych już jako dorośli.

Kilka odrębnych zdań należy też poświęcić 12-osobowej grupie tych członków grupy kontrolnej, którzy w okresie nieletniości spożywali alkohol.

Do ukończenia 25 roku życia własne rodziny założyło 2 (16,7%) młodych mężczyzn z tej grupy i obaj mieli po jednym dziecku. 7 mężczyzn posiadało wykształcenie podstawowe, 2 zasadnicze zawodowe i 1 średnie zawodowe, ale 4 z nich (33,4%) nie pracowało w ogóle.

8 (66,7%) młodych mężczyzn z omawianej grupy było, po osiągnięciu pełnoletności, karanych sędownie, przy czym 6 jeden raz, 1 dwa razy, 1 pięć razy. Wśród popełnionych przestępstw zdecydowanie przeważały w tej grupie przestępstwa przeciwko mieniu — 11 przestępstw na 13 popełnionych. Poza tym 7 (58,3%) młodych mężczyzn z grupy 12 pijących w nieletności przejawiało inne objawy nieprzystosowania społecznego: „kontakty z elementem milicyjnie podejrzanym”, zła opinia w miejscu zamieszkania, wybryki chuligańskie, uchylanie się od pracy, awantury w miejscu zamieszkania.

Alkohol spożywało nadal 10 (83,3%) mężczyzn z tej grupy, przy czym 5 kilka razy na tydzień, 4 jeden raz na tydzień, a 1 sporadycznie.

Odębne omówienie tej 12-osobowej grupy młodych mężczyzn z grupy kontrolnej uzasadnione jest tym, że okazało się, iż jej członkowie, wypadający stosunkowo najgorzej już jako nieletni, także w swym dorosłym życiu stanowili najbardziej nieprzystosowany element i zawiżyli odsetki negatywnych zachowań w grupie kontrolnej.

VII. PODSUMOWANIE

Przedstawione w niniejszym opracowaniu dane dowodzą, że młodzi mężczyźni z grupy badanej, tj. ci, którzy w okresie nieletności popełnili co najmniej jedno przestępstwo będąc w chwili jego popełnienia pod wpływem alkoholu, są w gorszej sytuacji społecznej niż ci, którzy też popełniali przestępstwa jako nieletni, ale nie używali napojów alkoholowych.

Młodzi mężczyźni z grupy badanej osiągnęli średnio niższy poziom wykształcenia niż ich rówieśnicy z grupy kontrolnej, mniej z nich stale pracowało, pracowali na gorszych stanowiskach. Nie stwierdzono w tej grupie nikogo, kto wykonywałby tzw. pracę umysłową.

Wielu młodych mężczyzn z grupy badanej weszło, po osiągnięciu pełnoletności, w konflikt z prawem. 47,0% z nich było karanych sędownie (grupa kontrolna 35,0%), przy czym 15,0% więcej niż jeden raz (grupa kontrolna 11,0%). Jednocześnie popełnili oni prawie trzykrotnie więcej niż w grupie kontrolnej, przestępstw agresywnych, skierowanych przeciwko życiu, zdrowiu, wolności, czci i nietykalności cielesnej człowieka.

Młodzi mężczyźni z grupy badanej przejawiali też znacznie częściej inne niż przestępczość objawy nieprzystosowania społecznego od członków grupy kontrolnej, takie jak: „kontakty z elementem milicyjnie podejrzanym”, pobyty w izbach wytrzeźwień, awantury w miejscu zamieszkania, wybryki chuligańskie, uchylanie się od pracy, mieli złą opinię w miejscu zamieszkania. Wśród tych, dla których uzyskano dane na ten temat, objawy takie przejawiało 94,2% mężczyzn z grupy badanej i 65,0% z grupy kontrolnej. W grupie badanej wystąpiła też większa kumulacja wymienionych wyżej objawów.

Do ważnych czynników rzutujących na całokształt życia należy też poziom i częstość spożywania alkoholu. Na podstawie uzyskanych danych można przyjąć, że wśród młodych mężczyzn z grupy badanej — w porównaniu z grupą kontrolną — znajduje się więcej tych, którzy piją alkohol. Mężczyźni ci piją także znacz-

nie intensywniej, preferując głównie napoje wysokoprocentowe, a miernikiem ich alkoholizowania się jest większy odsetek tych, którzy przebywali w izbach wytrzeźwień.

Wymienione powyżej aspekty wskazują, że wczesne początki spożywania napojów alkoholowych wśród nieletnich przestępców stanowią ważny negatywny prognostyk dla ich dalszych losów życiowych, a wszystkie postulaty pod adresem praktyki organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości oraz instytucji powołanych do niesienia pomocy w szczególnych przypadkach przedstawione przy omawianiu sytuacji badanych w okresie nieletniości nabierają dodatkowej wagi i wręcz nakazują ich zrealizowanie⁹.

⁹ *Nieletni sprawcy przestępstw* op. cit.